

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Political

سیاسی

فرستنده: علی مشرف

۲۱ جولای ۲۰۲۴

جهش به پیشاسرمایه‌داری؛

نگاهی به کتاب «تکنوفئودالیسم، آنچه سرمایه‌داری را نابود کرد»

واروفاکیس در کتاب «تکنوفئودالیسم، آنچه سرمایه‌داری را نابود کرد» می‌گوید نقش سرمایه‌داری با چیزی اساساً متفاوت که او تکنوفئودالیسم می‌نامد، جایگزین شده است. نقطه درخور توجه نظریه او این است که می‌گوید خود سرمایه، سرمایه‌داری را نابود کرده است. البته نه سرمایه‌ای که از ابتدای عصر صنعتی می‌شناخته‌ایم؛ بلکه شکل جدیدی از سرمایه، «گونه‌ای جهش‌یافته از آن که در دو دهه اخیر سر برآورده و آنقدر از نیای خود قدرتمندتر است که مثل ویروسی احمق و ذوقزده میزبانش را به کشتن داده»

یانیس واروفاکیس، اقتصاددان یونانی که به‌ویژه با کتاب «حرف‌هایی با دخترم درباره اقتصاد: تاریخ مختصر سرمایه‌داری» شناخته می‌شود، در یکی دیگر از کتاب‌هایش که بتازگی به فارسی ترجمه شده، فرضیه‌ای عجیب را مطرح کرده که می‌توان این‌طور خلاصه‌اش کرد: سرمایه‌داری مرده و دیگر آنقدر پویا نیست که بتواند اقتصاد را اداره کند.

واروفاکیس به طور کلی به این باور اعتقاد دارد که سرمایه‌داری نظامی است که همیشه نمی‌تواند از بحران‌های پیش‌رویش عبور کند و بهبود یابد و و از این‌رو به دخالت دولت نیاز دارد تا به مسیر خود ادامه دهد. او در دیگر آثارش به شکل گذرا این فرضیه را مطرح کرده بود که سرمایه‌داری دیگر در حال طی‌کردن یکی از دگردیسی‌های معمولش نیست و به آخر خط رسیده است. این نظر واروفاکیس با واکنش‌های زیادی روبه‌رو شد و نقدهای مهمی درباره‌اش منتشر شد. در اینجا بود که او تصمیم گرفت کتابی جداگانه بنویسد و در آن فرضیه‌اش را به طور کامل شرح دهد که حاصلش همین کتابی است که بتازگی با ترجمه سیامک کفاشی در نشر بیدگل منتشر شده است.

واروفاکیس در کتاب «تکنوفنودالیسم، آنچه سرمایه‌داری را نابود کرد» می‌گوید نقش سرمایه‌داری با چیزی اساساً متفاوت که او تکنوفنودالیسم می‌نامد، جایگزین شده است. نقطه درخور توجه نظریه او این است که می‌گوید خود سرمایه، سرمایه‌داری را نابود کرده است. البته نه سرمایه‌ای که از ابتدای عصر صنعتی می‌شناخته‌ایم؛ بلکه شکل جدیدی از سرمایه، «گونه‌ای جهش‌یافته از آن که در دو دهه اخیر سر برآورده و آن قدر از نیای خود قدرتمندتر است که مثل ویروسی احمق و ذوق‌زده میزبانش را به کشتن داده». او دو مسأله را علل اصلی این اتفاق می‌داند. یکی خصوصی‌سازی اینترنت از طرف شرکت‌های بزرگ فناوری آمریکا و چین و دیگری واکنش حکومت‌ها و بانک‌های مرکزی کشورهای غربی به بحران بزرگ مالی سال ۲۰۰۸.

آن‌طور که خود واروفاکیس هم تأکید کرده، در کتاب «تکنوفنودالیسم...» قصد ندارد نشان دهد که فناوری چه بر سر ما خواهد آورد. او موضوع کتابش را چیزی قرار داده که می‌گوید پیشاپیش برای سرمایه‌داری و در نتیجه برای ما رقم خورده است؛ آن هم به واسطه استفاده از ابزارهای دارای نمایشگر و متصل به آبر که همگی از آنها استفاده می‌کنیم. به اعتقاد واروفاکیس جهش تاریخی سرمایه که مورد توجه او است، همین حالا هم اتفاق افتاده اما ما متوجهش نشده‌ایم و او با نوشتن این کتاب تلاش کرده درباره این موضوع جلب توجه کند.

واروفاکیس استدلال اصلی‌اش را در ابتدای کتاب به شکل خلاصه این‌گونه شرح داده است: «... جهش سرمایه و گذارش به آنچه من سرمایه ابری می‌نامم، دو ستون سرمایه‌داری، یعنی بازار و سود را ویران کرده است. البته بازار و سود همچنان همه‌جا وجود دارند - در واقع بازار و سود در زمان فنودالیسم هم همه‌جا حاضر بودند- اما دیگر صحنه‌گردان این نمایش نیستند. آنچه طی دو دهه گذشته اتفاق افتاده، این است که سود و بازار از نقطه قانونی نظام اقتصادی و اجتماعی ما خارج شده، به حاشیه رانده شده و جایگزین شده‌اند». واروفاکیس معتقد است که بازار یا بستر سرمایه با پلتفرم‌های دیجیتال تجارت جایگزین شده‌اند. پلتفرم‌هایی که اگرچه شبیه بازارند اما بازار نیستند و او ترجیح می‌دهد آنها را نوعی تیول در نظر بگیرد. در این وضعیت سود یا موتور محرکه سرمایه‌داری هم با نیای فنودالشی یعنی رانت جایگزین شده است. واروفاکیس این را هم «رانت ابری» می‌نامد که باید در ازای دسترسی به آن پلتفرم‌ها و به طور کلی‌تر در ازای دسترسی به آبر پرداخت شود.

بر اساس تغییراتی که در سال‌های اخیر به وجود آمده، واروفاکیس معتقد است که امروز دیگر قدرت واقعی در اختیار صاحبان سرمایه سنتی مثل ماشین‌آلات، ساختمان‌ها، راه‌آهن، شبکه‌های تیلیفون و ربات‌های صنعتی نیست. البته آنها هنوز هم از کارگران و نیروی کار مزدبگیر سود می‌برند اما دیگر مانند گذشته در مسند امور نیستند. واروفاکیس نشان می‌دهد که آنها در برابر طبقه‌ای جدید از اربابان فنودال، به پیشکار یا واسال تبدیل شده‌اند و همه ما به جایگاه قبلی‌مان در مقام رعیت بازگشته‌ایم و افزون بر کار مزدی که هر وقت فرصتش پیش بیاید در ازای دریافت دستمزد انجام می‌دهیم، با کار بدون مواجب‌مان هم در تولید ثروت و قدرت برای طبقه حاکم جدید سهیم هستیم.

واروفاکیس در بحث‌های ابتدائی کتاب «تکنوفنودالیسم...» کوشیده دگرذیبی‌های حیرت‌آور سرمایه‌داری را در دهه‌های اخیر شرح دهد و سپس به توصیف تکنوفنودالیسم پرداخته است. او با تأکید بر مفهوم «سرمایه فرمان‌دهنده» می‌گوید که ما امروزه شاهد ظهور شکل تازه‌ای از سرمایه هستیم که مهم‌ترین ویژگی‌اش آن است که ظرفیت بی‌سابقه‌ای برای فرمان‌دهی دارد تا جایی که موجب می‌شود در نظامی که نام آن را بر خود دارد، به کل بازنگری کنیم. واروفاکیس پدیده تازه را سرمایه ابری نامیده است و ماهیت اصلی سرمایه ابری را شیوه آن در بازتولید خودش و قدرت فرمان‌دهی‌اش می‌داند. چشم‌اندازی که واروفاکیس از سرمایه ابری ترسیم کرده، این‌چنین است: «سرمایه تاکنون درون بازار کار بازتولید می‌شد - درون کارخانه، دفتر کار یا انبار. این کارگران مزدبگیر بودند که به کمک ماشین‌آلات چیزهایی تولید

می‌کردند که فروخته می‌شد و سود به همراه می‌آورد، سودی که تأمین مالی دستمزدشان و تولید ماشین‌آلات بیشتر را ممکن می‌کرد. سرمایه به این شکل انباشته و بازتولید شد. در عوض، سرمایه‌آوری می‌تواند خودش را به روش‌هایی بازتولید کند که نیازی به هیچ‌گونه کار مزدی ندارد. چگونه؟ با فرمان‌دادن به تقریباً همه انسان‌ها برای مشارکت در بازتولیدش- آن‌هم به صورت رایگان!».

آنچه واروفاکیس در کتاب «تکنوفنودالیسم...» مطرح کرده، نکات درخور توجهی در خود دارد اما همچنان فرضیه‌ای که او درباره مرگ سرمایه‌داری مطرح کرده، قابل نقد و بررسی است. واروفاکیس به‌عنوان اقتصاددانی مارکسیست شناخته می‌شود اما برخی منتقدان او می‌گویند که او با سنت مارکسیستی فاصله دارد یا به تعبیر بهتر در برابر سنت مارکسیستی دچار سرگردانی است و بیش از آن که بر ایده‌های مارکسی تأکید داشته باشد، بر دموکراسی تأکید دارد. سونیا کریوکاپیچ در مقاله‌ای که با عنوان «سرمایه‌داری در قامت سوسیالیسم‌های گوناگون» با ترجمه شاپور گیتی به فارسی منتشر شده، واروفاکیس را از طرفداران سوسیالیسم بازار می‌داند که بیش از سوسیالیسم بر دموکراسی تأکید دارد. او با نقد نظر واروفاکیس درباره دستیابی به سوسیالیسم و بروز اقتدارگرایی در نظریه مارکس نوشته: «اگرچه واروفاکیس ترجیح می‌دهد سیاست‌های سوسیالیستی را ترویج دهد، در عوض چیزی را تبلیغ می‌کند که در پیشنهادی اعتدالی برای حل بحران اروپا نوشته بود، که بوی مارکسیسم از آن به مشام نمی‌رسد؛ چراکه پیش‌از این ترویج سیاست‌های سوسیالیستی ما را به نتیجه‌ای نرساند».

منبع: شرق/ اخبار روز

نویسنده کتاب: "تکنو فنودالیسم، آنچه سرمایه داری را نابود کرد": واروفاکیس

برگردان: پیام حیدرقرزینی